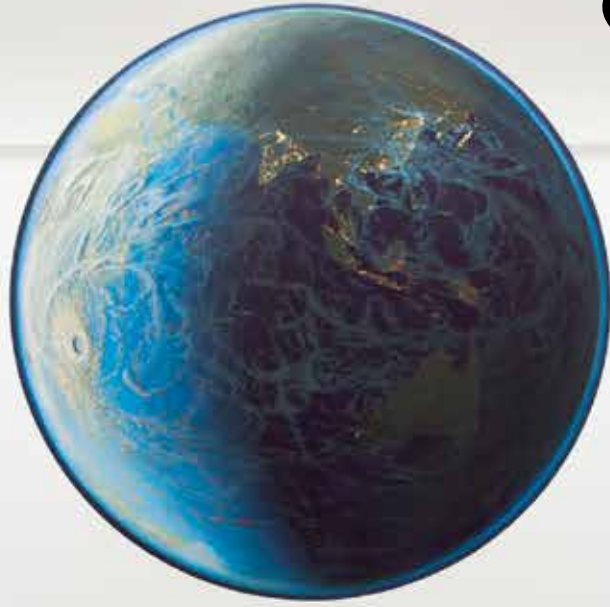

'Tondo Mondo', 2015, eitempera
op doek/paneel, ø 240 cm,
Museum Boijmans Van Beuningen,
Rotterdam

SCHOOONHEID ZONDER TROOST

Olphaert den Otter opereerde lang in de luwte. Nu blijken zijn traag geschilderde werken van daklozenhutjes en aangetast landschap uiterst actueel. Een gesprek over klimaat en het wezen van een wolk. DOOR ANNEKE VAN WOLFSWINKEL

Een paar jaar geleden heeft Olphaert den Otter (1955) de hele aarde geschilderd. *Tondo Mondo* heet het werk, een rond schilderij van 2,40 meter doorsnee. Het is verbluffend gedetailleerd, met lichtwebben in dichtbevolkte gebieden en wolken die rondcirkelen boven de oceaan, aanzwellend tot een orkaan.

Je zou kunnen zeggen dat hij op alle schilderijen die hij voor en na *Tondo Mondo* maakte, inzoomt op plekken op die aarde. Of dat nu een dorp is dat is overspoeld door een modderstroom, een daklozenhutje in de straten van Parijs, een wolkenlucht met vliegtuigstrepen, de puinhopen van de Irakese stad Hawija of het polderlandschap bij Heerenveen. De plekken die hij schildert, lijken specifiek en realistisch, maar hebben tegelijk iets onbe-

stems. Er duiken soms vreemde elementen op, zoals een gestorven robot of een buitenproportionele stinkzwam. Waar is dit? Wat zie ik? En wat is hier eigenlijk aan de hand? Het zijn vragen die blijven hangen in de ruimte tussen het schilderij en de kijker in. Onder de titel 'Aarde en Wereld' wijdt Museum Belvédère dit najaar een groot overzicht aan de kunstenaar.

DUIMPJES

“Een geschilderd landschap roept bij de kijker per definitie een emotie van schoonheid op”, zegt Den Otter. “Zodra ik een nieuw werk post op Facebook, bijvoorbeeld van een Friese polder, gaan de duimpjes omhoog: ‘Mooi!’ Maar het is niet mooi! Als je daar fietst, hoor je niets, je ruikt alleen maar stront en je ziet geen grutto of kievit meer. Er zijn zelfs nauwelijks meer insecten. Het is een volkomen gestorven, industrieel landschap. Verschrik-ke-lijk!”

'IK ZIE MIJZELF ALS EEN SOORT HOFSCILDER VAN DE HAVE-NOTS.'

'75003 Paris' (uit de Postcodeserie), 2018, eitempera op papier, 18 x 26 cm, collectie kunstenaar

Zijn atelier, op de benedenverdieping van een negentiende-eeuws schoolgebouw in de Rotterdamse wijk Kralingen, is een hoge ruimte met een vloer van donkerbruine planken. Het is opvallend leeg en opgeruimd. Alles straalt orde en rust uit. Het vuur waarmee hij spreekt over de overweldigende problemen van onze tijd lijkt in tegenspraak met de kalmte van zijn gebaren, zijn zorgvuldige wijze van formuleren en zijn onberispelijke kleding. In een inbouwkast staan rijen glazen potten, gevuld met pigmentpoeders in tientallen kleuren.

Van eierdooiers, water en olie maakt Den Otter zelf zijn verf: eitempera, een op gouache lijkende verfsoort die al in de vroege middeleeuwen gebruikt werd. Al zijn werk schildert hij ermee, zonder uitzondering, al veertig jaar. "Dat alles altijd nieuw moet zijn, is de gesel van deze tijd", zegt hij. "Mijn werk hoeft niet vernieuwend of modieus te zijn. Trends in de kunstwereld vind ik totaal niet interessant. Ik wil ook

niet terug naar een of ander ideaal verleden, ik ben geen traditionalist. Ik wil maar één kant op: de diepte in."

SMEERBOEL

Olphaert den Otter groeide op in een conservatief protestants gezin, op Heijplaat, een kleine woonwijk ingeklemd tussen de industrie en havendokken van de Rotterdamse Waalhaven. Rondom zijn ouderlijk huis doemden de milieuproblemen levensgroot op. "Er waren geregeld branden in het industriegebied die gerust de hele dag duurden, dan konden we na de middagboterham weer verder gaan met kijken. Mijn moeder vond het wel vervelend als de was die ze buiten had hangen zwart werd, omdat er kolen werden overgeslagen. Hoe die dingen verband hielden met onze gezondheid of het klimaat, daar had niemand het over."

In de strenge winter van 1963 was hij acht jaar. Drie maanden lang vroom het, de sneeuw werd steeds weggeschoven, maar

smolt niet. "Toen het eindelijk ging dooien, lag er een dikke laag kolengruis op de stoepen. Een ongelooflijke smeerboel. Toen zag je ineens: zo is het dus." Het beeld heeft hem nooit meer losgelaten. Hij wilde nooit een brommer, rijdt geen auto en is biologisch gaan eten zodra dat bestond. "Ik heb altijd gevoeld, als kind al: dit gaat de verkeerde kant op. Hoe wij leven, dat is geen blijvende zaak."

Dat diepgewortelde besef van de kwetsbaarheid van ons ogenschijnlijk zo robuuste leven komt tot uitdrukking in reeksen schilderijen van hutjes, tentjes, afdakjes en andere tijdelijke onderkomens. Tientallen keren duiken ze op in zijn werk, huisjes gemaakt door daklozen, vluchtelingen, illegalen of kluizenaars, met spullen die toevallig voorhanden waren: pallets, dekens, blikken platen, kale planken. Hij baseert ze op foto's, uit het nieuws of zelfgemaakt. "Ik heb een oog ontwikkeld voor de inventiviteit van mensen die de bodem van het bestaan heel

'Hotel Sudan' (uit de serie Home-made), 2017, eitempera op doek/paneel, 50 x 81 cm, collectie kunstenaar

'00193 Roma RM' (uit de Postcodeserie), 2018, eitempera op papier, 18 x 26 cm, part. coll.

dicht genaderd zijn. Dat ze in staat zijn om met bijna niets een onderkomen te maken, bewonder ik. Ik schilder die plekken met een enorme liefde en aandacht. Ik zie mijzelf als een soort hofschilder van de have-nots.”

Nu hij erop let, ziet hij ze overal, ook gewoon in Rotterdam: plekken waar mensen leven, in parken en onder bruggen. Opvallend is dat hij in zijn werk de mensen consequent weglaat. “Ik schilder plekken, geen mensen. Daardoor bouw ik een soort onzekerheid in en kunnen bij de kijker de vragen ontstaan: is dat mijn toekomst? Of heb ik dat achter mij gelaten? Wat is mijn rol hierin?” Soms is de verbinding tussen zo’n plek en ons als kijker heel direct, waarschijnlijk zonder dat we dat doorhebben. In elkaar geflanste hutjes van lappen plastic, op een schilderij uit de serie ‘Home Made’, blijken van illegalen in Sicilië te zijn. Zij plukken sinaasappels voor de frisdrank die in Nederland in de winkel ligt. Den Otters grote bezorgdheid om de

'IN DE LUCHT SPEELT
HET GROOTSTE DRAMA ZICH AF.
MAAR JE ZIET HET NIET!'

'Phoebus #148', 2019, eitempera op papier, 18 x 26 cm, collectie kunstenaar

desastreuze invloed die de mens op onze aarde en het klimaat heeft, is een belangrijke drijfveer voor zijn werk. Wie een lezing van hem bijwoont of zijn teksten via social media volgt, kan dat niet ontgaan. Maar zijn schilderijen zijn geen pamfletten of protestborden. Een activist reageert direct op de actualiteit, tekent protest aan, houdt spandoeken omhoog. Den Otter doet precies het omgekeerde: hij laat nieuwsfoto's van rampen soms jaren in een map zitten, voordat hij die gebruikt voor een schilderij – waar hij dan, als het formaat groot is, gerust drie maanden over doet. Een spandoek ligt na de demonstratie in de goot, maar eitempera op paneel blijft honderden jaren goed.

UNIVERSEEL

Zijn trage werkwijze is een stil protest tegen de vluchtigheid waarmee we het nieuws consumeren en een pleidooi voor aandacht en duurzaamheid. "Ik geloof dat de kunstenaar zoekt naar iets dat de zicht-

'Schuld en boete', 2011, eitempera op doek/paneel, 150 x 245 cm, part. coll.

'#168 aarde 16/11/2014' (uit de serie World Stress Painting), 2014, eitempera op papier, 18 x 26 cm, part. coll.

bare werkelijkheid overstijgt. Die kranterfotografie is concreet en tijdelijk, het schilderij dat ik erop baseer moet iets universeels uitdrukken, iets essentieels verbeelden."

Voor de serie 'Phoebus' schildert hij wolkenluchten op papier. Keer op keer richt hij de blik op de lucht, het licht en de wolken, wat we direct associëren met zorgeloosheid, puurheid en schoonheid. Maar die associatie is verraderlijk, nog meer dan onze reflex om een geschilderd landschap direct mooi te vinden. "Het klimaat verandert in de troposfeer, in de lucht. Dáár speelt het grootste drama zich af. Maar je ziet het niet!"

Zijn somberheid over de ernst van de situatie weerhoudt hem er niet van te genieten van het kijken en het schilderen, integendeel. Hij is ook een vakman, die na al die jaren oefening nog steeds zijn vaardigheid blijft verdiepen. Hoe krijg je die wolken nou zo op papier dat je niet de oppervlakkige verschijning ervan, maar het wezen

van die wolk vangt? Hij verdunt de verf vaak sterk met water, zodat de wolk op het papier als het ware ontstaat, zonder dat hij hem natekent. In het resultaat schuilt onmiskenbaar schoonheid. Maar het is, zoals hij zelf zegt, schoonheid zonder troost.

AMBACHTSMAN

Lange tijd is hij, toen hij jonger was, vertwijfeld geweest. Zoekend. Dat hij afstand neemt van het circus van kunsttrends zorgde er ook voor dat hij nooit bekend werd bij een groot publiek. Terwijl zijn generatiegenoten zich in de kijker speelden met conceptuele kunst en installaties, stond hij als een middeleeuws ambachtsman zijn verf te mengen en panelen op te schuren. Op figuratieve schilderkunst leek niemand te zitten wachten. "Ik dacht vaak: waar ben ik mee bezig, ik hang aan een richel! Ik kan wel op de braderie gaan staan, tussen een hoefsmid en een klompemaker." Maar in de luwte bleef hij

doorwerken, verfijnde zijn techniek en verdiepte zijn ideeën en onderwerpen, en gaandeweg werd hij opgemerkt en gewaardeerd door een trouwe kring verzamelaars en musea.

Nu zijn de tijden in rap tempo aan het veranderen, merkt hij, en ten goede. "De laatste jaren zie ik dat juist jonge kunstenaars geïnteresseerd zijn in mijn werk. Die vinden figuratief schilderen helemaal niet achterhaald en bovendien zijn zij in hun werk ook vaak bezig met klimaatproblematiek. Laatst raakte ik verzeild tussen een stel hippe 22-jarige kunstenaars die halve klimaatactivisten zijn, en ik voelde dat ik onder gelijkjes was."

Anneke van Wolfswinkel is kunsthistoricus en journalist

'Olphaert den Otter, Aarde en Wereld',
3 oktober t/m 31 januari, Museum
Belvédère, Oranje Nassaulaan 12,
Heerenveen; di t/m zo 11-17; MK geldig;
catalogus € 34,95 (Museum Belvédère);
museumbelvedere.nl